

UDK 821.162.3-4

TIHANA HAMOVIĆ
Filološki fakultet u Beogradu

ESEJO

JEDNOJ MANIJI

K R O U T V O R

Josef Kroutvor, Esej o jedné mánii.
U Aleš Hamn (ur.), *Almanach současné české literatury*,
Praha, Ministerstvo kultury České republiky, 2000, 94 -5.

Manija je takođe deo fantastičnog gradskog inventara. O njoj ne znamo baš mnogo, širi se neupadljivo, u suštini je to bolest, psihička epidemija. Njena zaraznost je, i pored toga, očigledna, društveno opasna i podrivačka.

Manija ili opsednutost nečim je patološka pojava kolektivne svesti.

Teško je odrediti poreklo, idejnu sredinu, prozvati nečije ime. Maniji podleže čovek kao društveno biće na isti način kao i ljudi koji podležu panici. Svi razumni razlozi povlače se u stranu, u zamršenu situaciju stupa anonimni demon.

Manija skreće od "normale" i, kao nadoknadu, gradi svoj vlastiti cilj. Razume se, gradi i lični, sporedni put do cilja. Bez strasti i pristrasnosti ta socijalna psihoza ne bi bila to što jeste. Javlja se novi način mišljenja, koji nema gotovo ničeg zajedničkog sa "zdravim razumom".

Manija, poput podvodne struje, odvlači čoveka, nudi mu novu misiju, smisao života. Ali, trenuci oduševljenja bivaju zamenjeni teškim depresijama, sumnjama, očajanjem.

Manija nije uporna, ona je pre ponesena, ume da začudi fantastičnim dostignućima, ali i da iznenadi potpunom ravnodušnošću. Opijenost, po zakonu, biva zamenjena mamurlukom, grozničavi period aktivnosti dopuniće se prirodnom resignacijom. Pritajeni uzrok masovnog pokreta je verovatno strepnja, strah, teskobno osećanje, potreba za bekstvom. Manija, panika, fama, kolektivna histerija ili depresija imaju zajedničke izvore nemira. Ispod premazane površine društva, ocrtava se duboka pukotina iracionalnosti.

U tipične praške manije spadaju pisanje, prepisivanje, opisivanje napisanog. Ne radi se ovde direktno o stvaralaštvu, već o onome što dolazi posle njega. Uostalom, nije moguće isključiti ni obrnut uticaj, bez nove manije pisanja mnoga dela ne bi ni nastala. Društvena potreba izaziva inspiraciju.

Opisuje se prosto sve: pesme, priče, romani, eseji, feljtoni, politički komentari, glose, studije, stručni radovi, najrazličitiji prevodi. To je kolektivni lanac, podzemna

P R E V O D I

1200

lavina, opsežan pokret, naročita vrsta podstičuće nervoze. Zanimanje za reč je na samoj granici sa opsesijom.

Kulturu ne održavaju samo velika dostignuća, stvaralački postupci, već i anonimni radovi, strpljiva ponavljanja uzora. U vremenima uobičajenog funkcionisanja kulturnog života, ni ne primećujemo taj unutrašnji ritam reprodukcije. Stvaralaštvo se širi prirodnim putem izbora, odabira i potrebe, umetnost sama traži svoje slušaoce, gledaoce i čitaoce.

Potpuno drugačija situacija javlja se u sistemu u kome kultura nije živi organizam, već njegova zamena, upakovana i podmetnuta ideologijom. Tu čovek mora sam da traži drugi način susreta sa umetničkim delom, drugu kulturu. Najčešće se nudi knjiga, i to kao artefakt u sirovom stanju, original, manuskript.

Dosad smo obično pisanu literaturu povezivali sa srednjim vekom, ali vidimo da je i u moderno doba nešto takvo moguće. U poslednjih nekoliko godina, u Pragu se pojavio pokret kome je nemoguće naći pandan. Kultura se počela širiti podzemnim putem izvoda, prepisa i kopija.

Poređenje sa srednjim vekom utoliko je apsurdnije, jer upravo moderno doba nudi reprodukciju fantastičnih mogućnosti. U zapadnom svetu je reprodukcija toliko neodvojiva od kulture, da čak stvara višak umetnosti, nezdravi osećaj prezasićenosti. Ljudska egzistencija, ostavljena na milost i nemilost medijima, još ne shvata jedinstvenost stvari, retkost umetničkog dela, duhovni kvalitet kulture. To je, naravno, ekstrem jednog dela podeljenog sveta, dok se u drugom knjige prepisuju na kolenima, jer tehnika reprodukcije služi jedino ideologiji.

Ovaj esej je počast revnosnim rukama. To je služba vredna hvale, obična, bez pretenzije na titulu, funkciju ili makar počasni doktorat. Kad bi se radilo o stereotipnom učinku, bilo bi to dosadno. U napornom radu, obično noćnom, skriveno je izvesno poslanje. U dubinama noći, čovek se odaje tihom usredsređenom besu. Nije to nikakva kontemplacija već fizička borba.

Jozef Kroutvor (1942), istoričar umetnosti, esejista.

Obrazovanje u oblasti istorije umetnosti primenjuje radeći kao muzejski radnik. Pored stručnih radova iz istorije umetnosti, piše poeziju i esejističku prozu beležeći atmosferu konkretnih lokacija, sredina i razdoblja.

Ovaj esej je iz njegove poslednje knjige *Ferneti*, koja sadrži pesme i eseje.

Bibliografija: *Prazsky chodec* (1985), *Potize s dejinami* (1990), *Praha, mesto ostrych hran* (1992), *Benatky* (1992), *Ferneti* (1998)